

5. Markowitz H. Portfolio Selection / H. Markowitz // Journal of Finance. – 1952. – 7 March.

6. Sharpe W. Capital Asset Prices: A Theory of Market Equilibrium Under Conditions of Risk / W. Sharpe // Journal of Finance. – 1964. – 19 September.

7. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И. А. Бланк. – Т. 1, 2. – К. : Ника-Центр, 1999. – 527 с.

8. Финансовый менеджмент : підручник / [кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін]. – К. : КНЕУ, 2005. – 535 с.

Отримано 01.02.2013. ХДУХТ, Харків.

© О.П. Близнюк, С.С. Конончук, 2013.

УДК 336.764.1:658.87

І.Ю. Мелушова, канд. екон. наук, доц.

О.Д. Тімченко, ст. викл.

О.В. Михайлова, ст. викл.

ДИНАМІКА ТА СКЛАД ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Досліджено динаміку та склад оборотних активів підприємств роздрібної торгівлі продовольчими товарами міста Харкова, визначено джерела їх фінансування.

Исследованы динамика и состав оборотных активов предприятий розничной торговли продовольственными товарами города Харькова, определены источники их финансирования.

The dynamics and current assets of retail food stuff trade in Kharkov were researched, the sources of their funding were determined in the article.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Запорукою стабільного розвитку підприємств є фінансова стійкість, за якої, раціонально керуючи фінансовими ресурсами, апарат управління підприємства здатний забезпечити безперебійний і стабільний процес реалізації продукції та надання послуг. Значна частина цих фінансових ресурсів спрямовується на формування оборотних активів. Від того, наскільки обґрунтований їх розмір і склад з урахуванням особливостей функціонування підприємства, залежить ефективність його діяльності.

Діяльність торговельних підприємств охоплює широкий спектр питань організаційного, економічного та фінансового характеру, якість вирішення яких багато в чому визначається станом оборотних активів. Їх наявність, достатність, ступінь завантаження в обороті, ефективність використання та забезпеченість джерелами фінансування зумовлюють не лише той чи інший рівень ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості об'єкта, але й можливості підприємств у досягненні стратегічних цілей діяльності,

сфокусованих на максимізації прибутку та вартості як найважливіших індикаторів ефективності функціонування об'єкта для власника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку питань управління оборотними активами підприємства зробили у своїх працях провідні вітчизняні та закордонні вчені-економісти [1-5] та ін. Але вивчення наукових досліджень щодо управління оборотними активами показало, що головна увага приділяється визначенню сутності, ролі, функцій та загальних методів управління оборотними активами підприємств виробничої сфери, залишаючи поза увагою особливості формування та врахування впливу факторів зовнішнього середовища на стан та тенденції розвитку оборотних активів у торгівлі.

Мета та завдання статті полягають у визначенні складу, динаміки розвитку та джерел фінансування оборотних активів підприємств роздрібно торгівлі в умовах циклічності кризових явищ в економіці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використовуючи інтеграційний підхід, будь-яке торговельне підприємство можна розглядати як підсистему більш широкого глобального рівня – торговельної галузі. У зв'язку з цим, ураховуючи характер взаємодії системи та її структурної одиниці, можна зробити висновок про існування певної взаємозумовленості їх розвитку. Функціонування підприємства роздрібно торгівлі спирається на галузеву специфіку, підпорядковується її правовому середовищу й зумовлює ті чи інші тенденції розвитку галузі. Тому вважаємо доцільним зупинитися на деяких аспектах фінансового стану підприємств роздрібно торгівлі в цілому, які допоможуть ідентифікувати умови, у яких діють окремі господарюючі суб'єкти, а також безпосередньо дослідити рівень забезпеченості оборотними активами підприємств роздрібно торгівлі.

Аналіз динаміки, складу та джерел фінансування оборотних активів проведено за середніми показниками активів 30 підприємств роздрібно торгівлі продовольчими товарами міста Харкова за період 2005–2010 рр.

Таблиця 1 – Склад і структура активів підприємств роздрібно продовольчої торгівлі Харкова за період 2005–2010 рр.

Показник	Рік					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	2	3	4	5	6	7
Необоротні активи, тис. грн	5791,0	6547,3	7392,4	7807,9	8379,3	9020,9
Питома вага необоротних активів, %	14,4	14,2	14,4	14,4	14,2	14,3
Активи всього, тис. грн	11790,1	13395,5	14795,9	15648,7	16895,4	18035,5

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
У тому числі:						
оборотні активи, тис. грн	9887,2	11286,7	12469,0	13203,7	14303,0	15270,6
питома вага оборотних активів, %	83,9	84,3	84,3	84,4	84,7	84,7
необоротні активи, тис. грн	1879,9	2074,1	2296,9	2408,0	2558,4	2558,4
питома вага необоротних активів, %	15,9	15,5	15,5	15,4	15,1	14,2

Результати вертикального аналізу активів, які подано в табл. 1, свідчать про те, що на фоні поступового загального зростання суми активів підприємств характерними є тенденції незначного зростання питомої ваги оборотних активів за рахунок скорочення частки необоротних активів. Так, на початок досліджуваного періоду в 2005 р. питома вага оборотних активів у складі майна підприємств роздрібної торгівлі складала 83,9%, а наприкінці досліджуваного періоду – у 2010 р. – 84,7%. Відповідно скоротилася питома вага необоротних активів у структурі майна підприємств галузі – із 15,9 до 14,2%. Таке співвідношення оборотних і необоротних активів зумовлене тим, що операційний цикл підприємств роздрібної торгівлі складається з операцій, які пов'язані з транспортуванням, зберіганням, передпродажною підготовкою та реалізацією товарів, що викликає необхідність обслуговування його оборотними активами.

Динаміка оборотних активів підприємств торгівлі, що подана в табл. 2, свідчить про тенденції зростання мобільного майна (оборотних активів) у 2005–2010 рр. За цей період спостерігалася позитивна динаміка зростання оборотних активів на 10,5%. Динаміка оборотних активів за період 2008–2010 рр. показала, що темпи зростання цих активів у 2010 р. порівняно з 2009 р. склали 106,8%, а порівняно з 2008 р. – 115,7%.

Але той факт, що діяльність досліджуваних підприємств супроводжується зростанням коштів, що авансовані в оборотні активи, ще не дозволяє зробити їх об'єктивну оцінку. Це пов'язано з необхідністю вивчення стану оборотних активів у взаємозв'язку з формуванням показників обсягу діяльності та фінансових результатів, які виступають індикатором рівня достатності й ефективності

використання майна господарських суб'єктів. Із цією метою нами проведено зіставлення темпів зміни оборотних активів із темпами зміни обсягу товарообороту та валового прибутку підприємств роздрібної продовольчої торгівлі Харкова.

Таблиця 2 – Порівняння динаміки розміру оборотних активів, товарообороту та прибутку підприємств роздрібної продовольчої торгівлі Харкова в 2005–2010 рр.

Показник	Рік					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Оборотні активи, тис. грн	9887,2	11286,7	12469,0	13203,7	14303,0	15270,6
Темпи зростання, ланцюгові, %	-	114,2	110,5	105,9	108,3	106,8
Обсяг товарообороту, тис. грн	62386,2	76018,9	81280,1	93957,0	104302,4	119645,6
Темпи зростання ланцюгові, %	-	121,9	106,9	115,6	111,0	114,7
Прибуток, тис. грн	100,5	117,8	125,5	166,9	183,3	229,8
Темпи зростання ланцюгові, %	-	117,2	106,5	133,0	109,8	125,4

За результатами таблиці 2 відзначається той факт, що протягом усього досліджуваного періоду 2005-2010 рр. спостерігається приріст розглянутих показників. Так, приріст обсягу товарообороту та прибутку випереджають збільшення суми оборотних активів, у результаті чого можна зробити висновок, що зростання оборотних активів викликане розширенням обсягів діяльності підприємств, що досліджуються. Зіставлення динаміки зміни суми оборотних активів і прибутку свідчить про досить ефективне використання мобільного майна на більшості досліджуваних підприємств роздрібної продовольчої торгівлі.

Проте, в 2007 р. порівняно з 2006 р. зростання розміру оборотних активів на 10,5% призвело до зростання обсягу товарообороту лише на 6,9% та прибутку на 6,5%. Такий стан свідчить про відсутність продуманої й грамотної політики управління оборотними активами, орієнтованої на максимальну відповідність структури оборотних активів, що є виправдана потребою в них, а також можливу наявність надмірних запасів товарно-матеріальних цінностей і відсутність гнучкої системи реагування на споживчий попит.

Тенденції формування мобільного майна досліджуваних підприємств роздрібної продовольчої торгівлі зумовлені безпосередньо структурою оборотних активів і змінами в ній (табл. 3). Так, загальне зростання суми оборотних активів протягом 2005–2010 рр. було викликано, насамперед, нарощуванням коштів, що акумульовані в запасах. Це зумовлено переважно з відсутністю операцій, пов'язаних з товарним кредитуванням покупців, що не є характерними для більшості досліджуваних господарюючих суб'єктів, якими є підприємства роздрібної продовольчої торгівлі. Питома вага товарних запасів у складі оборотних активів підприємств була досить високою та складала в 2005 р. 77,1%. До 2010 р. частка товарних запасів дещо знизилася й наприкінці досліджуваного періоду склала 73,9%.

Грошові кошти та розрахунки в складі оборотних активів займали від 6,7% у 2005 р. до 11,2% у 2010 р. Дебіторська заборгованість склала в 2005 р. 15,1% від загальної суми оборотних активів підприємств, у 2009 р. – 15,4%, у 2010 р. – 12,7%. У динаміці частка дебіторської заборгованості дещо знизилася та склала в 2010 р. 12,7%.

Таблиця 3 – Склад і структура оборотних активів підприємств роздрібної продовольчої торгівлі Харкова за період 2005–2010 рр.

Показник	Рік					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	2	3	4	5	6	7
Оборотні активи усього, тис. грн	9887,2	11286,7	12469,0	13203,7	14303,0	15270,6
У тому числі:						
товарні запаси, тис. грн	7625,1	8653,9	9028,5	9806,8	10345,2	11290,1
питома вага, %	77,1	76,7	72,4	74,3	72,3	73,9
грошові кошти та розрахунки, тис. грн	664,9	914,0	1108,7	1276,1	1466,0	1710,5
питома вага, %	6,7	8,1	8,9	9,7	10,2	11,2
дебіторська заборгованість, тис. грн	1489,4	1554,4	2155,5	1888,8	2199,5	1932,6

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7
питома вага, %	15,1	13,8	17,3	14,3	15,4	12,7
інші оборотні активи, тис. грн	107,7	164,4	176,4	232,0	292,3	337,4
питома вага, %	1,1	1,5	1,4	1,8	2,0	2,2

Оцінка структури оборотних активів показала, що основна потреба у фінансуванні оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі Харкова представлена матеріальними запасами та в процесі формування напрямів політики фінансування їм слід приділяти першочергову увагу.

Результати аналізу джерел фінансування оборотних активів на підприємствах роздрібною продовольчої торгівлі Харкова за період 2005–2010 рр. представлені в табл. 4. Негативна величина власного оборотного капіталу в більшості підприємств свідчить про те, що його недостатньо не іше для фінансування оборотних активів. Навіть часткове фінансування необоротних активів здійснюється за рахунок позикового капіталу.

За даними таблиці видно, що на підприємствах як джерело фінансування оборотних активів виступає позиковий капітал, частка якого в 2005 р. складала 99,4%, у 2010 р. його питома вага зросла до 101,1%. Тобто частка позикового капіталу у фінансуванні оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі протягом усього періоду в середньому складає 101%.

Таблиця 4 – Структура оборотних активів за джерелами фінансування на підприємствах роздрібною продовольчої торгівлі Харкова за період 2005–2010 рр.

Показник	Рік					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Оборотні активи усього, тис. грн	9887,2	11286,7	12469,0	13203,7	14303,0	15270,6
У тому числі:						
власні, тис. грн	60,0	62,3	27,4	13,7	-74,5	-18,5
питома вага, %	0,6	0,6	0,2	0,1	-0,5	-0,1
позикові, тис. грн	9827,2	11224,4	12441,6	13190,0	14228,5	15252,1
питома вага, %	99,4	99,4	99,8	99,9	100,5	101,1

У процесі дослідження було відзначено, що найменша питома вага позикових коштів у джерелах фінансування оборотних активів спостерігається у невеликих підприємствах роздрібно́ї торгівлі та складає 97,1% в 2005 р. і 96,2% в 2009 р. Для невеликих і середніх підприємств роздрібно́ї торгівлі характерні тенденції деякого абсолютного та відносного зростання власного оборотного капіталу в 2005–2007 рр. Для групи крупних магазинів характерним є переважне фінансування оборотних активів за рахунок короткострокових зобов'язань протягом усього періоду дослідження. Така ситуація свідчить про існування значних проблем із внутрішніми джерелами розвитку торговельних підприємств і зумовлена високим ступенем ризику невиконання поточних зобов'язань.

Відсутність власних джерел у всіх середніх підприємств і більшості великих підприємств не можна вважати нормальною ситуацією з точки зору відповідності економічного змісту оборотних активів і короткострокових пасивів, тому як за рахунок неоплачених рахунків кредиторів покривається й частина необоротних активів, що значно підвищує ризик втрати ліквідності.

У випадку, коли власні оборотні кошти менші нуля, тобто набувають від'ємного значення, то джерелом покриття основних засобів і необоротних активів є короткострокова кредиторська заборгованість. У випадку, якщо термін виконання зобов'язань перед кредиторами настане, а показник власних оборотних коштів не зміниться, то знадобиться або залучення позикових коштів, або реалізація основних засобів і необоротних активів (а вони, у свою чергу, відносяться до найменш ліквідних активів підприємства). Тому фінансове положення підприємства, у якого відсутні власні оборотні кошти, є нестійким і потрібне вжиття термінових заходів для його виправлення.

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Випереджаючі темпи зміни обсягу товарообігу та прибутку свідчать про те, що зростання оборотних активів викликане розширенням обсягів діяльності досліджуваних підприємств. Зіставлення динаміки зміни суми оборотних активів і прибутку свідчить про досить ефективне використання мобільного майна.

Тенденції формування мобільного майна підприємств роздрібно́ї продовольчої торгівлі зумовлені безпосередньо структурою оборотних активів і змінами в ній. Так, загальне зростання суми оборотних активів протягом досліджуваного періоду було викликане, насамперед, нарощуванням коштів, що акумульовані в запасах. Це зумовлено переважно з відсутністю операцій, пов'язаних із товарним кредитуванням покупців, що не є характерними для більшості

досліджуваних господарюючих суб'єктів, якими є підприємства роздрібно-продовольчої торгівлі.

Результати аналізу джерел фінансування оборотних активів на підприємствах роздрібно-продовольчої торгівлі Харкова за період 2005–2010 рр. показали, що величина власного оборотного капіталу в більшості підприємств є негативною. Це свідчить про те, що власного капіталу недостатньо не лише для фінансування оборотних активів. Навіть часткове фінансування необоротних активів здійснюється за рахунок позикового капіталу.

Список літератури

1. Бланк И. А. Управление оборотным капиталом : учеб. курс / И. А. Бланк. – М. : Перспектива, 2008. – 356 с.
2. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 768 с.
3. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент : в 2 т. / Ю. Бригхем, Л. Гапенски ; пер. с англ. В. В. Ковалева. – СПб. : Экономическая школа, 1998. – 497 с.
4. Власова Н. О. Тенденції розвитку та особливості складу оборотних активів підприємств торгівлі / Н. О. Власова, О. В. Михайлова // Науковий вісник ПУЕТ : зб. наук. пр. – Полтава, 2012.
5. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник / В. М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 439 с.

Отримано 01.02.2013. ХДУХТ, Харків.

© І.Ю. Мелушова, О.Д. Тімченко, О.В. Михайлова, 2013.

УДК 65.012.32

Л.В. Стрижеус, канд. екон. наук (*ЛНТУ, Луцьк*)

ЗАСТОСУВАННЯ ПАРТИСИПАТИВНОГО СТИЛЮ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Обґрунтовано сутність та особливості управління підприємством на засадах концепції партисипативного управління. Акцентовано увагу на перевагах партисипативного управління та необхідності його реалізації в сучасних умовах на підприємствах.